

ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1989 m. lapkričio mėn. 18 d. / November 18, 1989

Nr. 226(41)

Lietuvos politinė perspektyva ir ekonominės realijos

ANTANAS BURACAS

Ekonominės ir politinio statuso ryšys

Lietuvos ekonominio išvystymo potencialas ir jos politinio savarankiškumo laipsnis apsprendžia jos socialinės pažangos galimybes ir, savo ruožtu, politinę perspektyvą. Unikali sovietinės perestroikos prielaidos sužadino Baltijos šalių nepriklausomybės atgavimo viltį tautinio pakilimo dainuojančios revoliucijos 1988-ųjų vasarą. Ant regioninės ūkiskaitos idėjos pagrindų buvo suformuota koncepcija kaip užtikrinti ekonomiškai savarankiško funkcionavimo mechanizmus, racionalius žemėsvaldos, materialinio skatinimo ir nuosavybės principus dar planinio imperializmo traukos sferoje. Kaip niekad anksčiau, Baltijos tautos pajuto ir vienintelę istorinę galimybę išsaugoti savo etninį bei kultūrinį savitumą tik suvienytomis pastangomis, priešinantis migracinei didžiatautei asimiliacijos politikai. Talino Baltijos liaudies frontų forumo šiuo metu pavasarį patvirtinta ir tradicinė demilitarizacijos nuostata Europos Šiaurės tautoms, kaip svarbiausias tarptautinis mūsų tautoms. Tai – ne tik naujos Europos Šiaurės tautų politikos koncepcijos reikalavimas ant Helsinkio susitarimo pagrindų, bet ir būtinybė, juos

vertinant istorinės pažangos idealų imperatyvu, žengti naują žingsnį mažųjų tautų apsisprendimo politinių garantijų sferoje. Jo esmė – formuoti naujus istorinius tautos ir žmogaus teisių garantijos principus. Plintantis politinis imperializmas per ilgus šimtmečius meistriškai ištobulino ir ekonominio bei idėjinio imperializmo sisteminės nuostatos. Ir tik elektronikos sukeltas informacinis šokas pasaulyje atvėrė galimybes visai naujo tipo tautų ir žmonių tolesnei pažangai, grindžiant ją visapusio laisvo bendravimo bei visokeriopo vidinių potencialų atskleidimo pagrindais. Nepripažįstantis cenzūros, ideologinių kalėjimų ir centrinio planavimo diktatų pasaulis kuriasi iš vidaus, it grybas, ar dantis imperinio asfalto bei betono amžinybė, iš naujo pervertindamas tradicinės socialinio teisingumo bei ekonominio racionalumo prasmės nuostatas bei idealus. Susikūrusios skandinaviškojo socialdemokratizmo ir bolševikinio socializmo rojus idėjos nušvietė žmogaus dvasinių jėgų integravimo alternatyvą visuomenės pažangos vardan. Alternatyvą, kurioje amžinas gėrio siekis matuojamas ir diferencijuojamas nauju asmenybės humanistinio potencialo matu. Jau ugdomos kartos, kurios nebesianduos demagogijai apie socialinį teisingumą, kai visuomenę užvaldė biurokratinis vėžys, neigiantis tautines kultūras, neigiantis kiekvieno mūsų teisę kūrėti ir civilizuoti buičiai, bet toleruojantis abuojama vidinė gailėstingumo reikmė ir tūkstantmečiais išsiugdytai pareigai globoti vaikus, senelius bei invalidus, paminantis įteigta gėris su visais jo beišsiskleidžiančiais žiedais kaip asmenybės suklestėjimo idealą.

tinti Lietuvos suverenumo prielaidas, įvedant pataisas apie parlamentinę teisę kontroliuoti mums primetamos federacinės jurisdikcijos normas, vienpusiai buvo priimtas dar sovietinės Lietuvos Aukščiausios tarybos sesijoje šių metų gegužės mėnesį. Jo ekonominis adekvatas buvo tuo pat metu priimta konstitucinė pataisa ir deklaracija apie tautos išimtinę nuosavybės teisę į jos šimtmečiais gyvenamoje teritorijoje esančią žemę, vandenį, atmosferą, apie pilietinių ir civilinių teisių teismines garantijas, atskiriant įstatymdavystę bei teisėtumą.

Šių imperatyvų natūrali seka yra prielaida apie ekonominio vystymosi ir nuosavybės formų pasirinkimo galimybes, kurių įgyvendinimas fiksuojamas Lietuvos ir Estijos ekonominio savarankiškumo ir teritorinės ūkiskaitos įstatymuose šių metų pavasarį. Atskleistosios subtilios taktinės rokiruotės esmė yra tolimesnis, jau pradėdamas ekonominės savivaldos konvertavimas į politinio apsisprendimo statuso garantijas, pripažįstant būtinumą denonsuoti Molotovo-Ribbentropo paktą su visomis juridinėmis pasekmėmis koreguoti Baltijos Respublikoms primesto federalizmo prievartinių sąlygų diktatą.

Ekonominis Lietuvos savarankiškumas

Institucinės jo prielaidos yra: a) konstitucinės jurisdikcijos garantijos ekonominiams Respublikos suverenitetui, b) vietinės savivaldos ir imonių savarankiškumo garantijos, derinant rinkos mechanizmą ir municipalines teises visuose saveikos lygmenyse, c) adekvatus valdymo struktūrų reorganizavimas, sudarant galimybes jų dinamizmui per išplėstinę visuomenės ir verslininkų kontrolę, d) finansinių, apskaitos ir kainodaros mechanizmų priklausomumas nuo esminių demokratinio visuomenės vystymosi prielaidų sampratos, kuri derinama su vykdomosios valdžios politine koncepcija, bet jai neturi būti pavaldi.

Respublikos ekonominio savarankiškumo normatyvinių aktų rengimas (Ministrų tarybos 1989 m. birželio mėn. 19 d. nutarimu) apima tokias kryptis, kaip: – žemėvaldos ir kooperatyvinės veiklos reguliavimas (įstatyminiai aktai parengti ir patvirtinti LTSR Aukščiausios tarybos 1989 metų birželio mėnesio sesijoje), – bendrųjų nuosavybės pagrindų įstatymas (unitarizmo sustiprinimo pagrindais skubiai rengimas alternatyvų Respubli-

koje teikiama nuosavybės įstatymams, analogiškas TSRS), – Respublikos imonių ir akcinių bendrovių įstatymas, – vietinės savivaldos jurisdikcija, – Lietuvos pinigų ir bankų sistemos pagrindimas, – Lietuvos biudžetų ir mokesčių sistemos pagrindimas, – kainų politikos Respublikoje projektas, – Lietuvos socialinių teisių gynimo įstatymas, – Lietuvos socialinio draudimo organizavimo ir garantijų pagrindai, – Respublikos imonių ir organizacijų bankroto įstatymas, – antimonopolinės veiklos įstatymas, – Lietuvos gamtos išteklių racionalaus naudojimo ir gamtos saugos pagrindai, – Respublikos liaudies ūkio valdymo struktūros pertvarkymo įstatyminė schema, kuria taip pat jau grindžiamas, – Lietuvos ministrų ir komitetų įstatymo projektai, – Respublikos ekonominių ryšių su užsieniu įstatymas, – Lietuvos TSR valstybinės atsakomybės įstatymas, – liaudies ūkio valstybinio reguliavimo įstatymas.

Kaip matyti iš pateikto darbo kryptių išvardijimo, tarp normatyvinių įstatyminių valstybingumo suvereniteto ekonominių garantijų ir jų pagrindų jau pradėti rengti ir Respublikos savarankiškos socialinės politikos metmenys. Be jau minėto rengiamo socialinių teisių gynimo įstatymo projekto, dalis pagrindinių socialinių garantijų ir socialinio teisingumo prielaidų juridiskai turi būti įtvirtinta įstatymuose dėl socialinio draudimo ir imonių bei organizacijų antimonopolinės veiklos apribojimų bei bankroto, taip pat jau paskelbtame LTSR streikų įstatymo projekte.

Kita vertus, normatyviniams ekonominiams suvereniteto aktams grįžtamajai svarbų poveikį turės jau skelbti aktai dėl Lietuvos pilietybės, dėl rinkimų organizavimo ir kt., kurie reglamentuoja gyventojų migracijos ir kt. išlaidas bei sąlygas. Dabartinėje politinės raidos stadijoje, plečiant mūsų tautos egzistencijos ir išsaugojimo garantijas drauge su kitų, kartu su mumis gyvenančių tautinių mažumų ir bendrųjų kultūrinės autonomijos garantijomis, neišvengiamas kai kurios naujai atvykusių individų pilietinių teisių ir pagrindinių Respublikos piliečių teisių kolegijos. Tačiau pilietybės garantijos visose civilizuotose šalyse daugiau ar mažiau riboja nevaldomos migracijos (Nukelta į 2 psl.)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Žemiškos gėrybės

Jei gatvėje susistabdytume pietietį ir paprašytume jį pasakyti pagrindines Amerikos šventes, tai jis, be abejo, išvardytų Kalėdas, Padėkos dieną ir Liepos ketvirtą. Iš jų antroji yra labai amerikietiška, ir čia randame labai įdomų sąvokų derinį. Padėkos dieną šeimoms, sėsdamos prie šventės stalo, prisimena puritonų-piligrimų, kurie atplaukė į Ameriką sau tikėjimo laisvės ieškoti. Po pirmojo derliaus jie dėkojo Dievui už gautas žemiškas gėrybes. Taip nuo pat pirmųjų dienų Padėkos diena rišasi ir su laisve, ir su tikėjimu, ir su žemiškomis gėrybėmis. Nežiūrint kaip sekuliarizavosi Amerikos kultūra, vis tiek Padėkos diena prie valgiais apraudo šventiško stalo kreipiamės į Dievą kaip visų medžiaginių gėrybių teikėją.

Šiame kultūrinio priedo numeryje rasime svarstymus apie Lietuvą ir žemiškų gėrybių kūrimą ir paskirstymą. Kalbėti apie ekonomiją Padėkos dienos proga labai tinka. Kaip tik Padėkos dienos savaitgalį įvykstančiame Mokslo ir kūrybos simpoziume Lietuvos ekonomija bus viena iš centrinių svarstymų temų. Tai nenuostabu, nes jau daug metų yra pripažįstama, kad ekonominiai žmonių ryšiai yra visuomeninio gyvenimo centre. Nereikia būti marksistu, kad galėtum sutikti su teigimu, jog tautos politiniai ir kultūriniai gyvenimui reikalingi tvirti ekonominiai pagrindai. Todėl šie svarstymai, kuriuos šiandien skaitysime, ir tie, kuriuos Mokslo ir kūrybos simpoziume girdėsime, yra gyvybiškai svarbūs ir Lietuvos atgimimui.

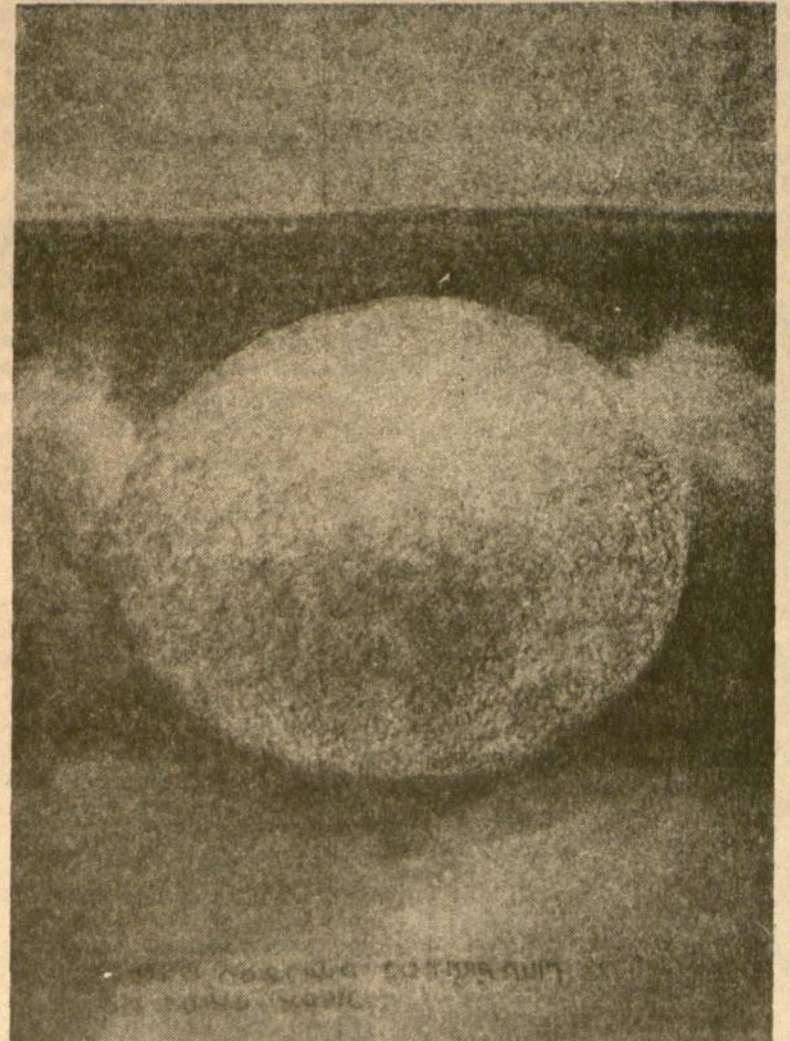
Ne paslaptis, kad į ateinančią žiemą Sovietų Sąjungos gyventojai žvelgia su rūpesčiu. Iš centro planuota ir iš centro valdyta ekonomija yra lyg griuvėsių peizažas. Penktadalis derliaus guli laukuose ir pūva. Maisto produktai genda savaitėmis stotyse stovinčiuose traukiniuose. Trūksta pačių reikalingiausių produktų kasdieniam naudojimui. Pavyzdžiui, ne taip seniai kiekvienam žmogui buvo skiriamas gabaliukas mūlo trijų savaičių naudojimui, o dabar tas gabaliukas turi pakakti trimis mėnesiams. Krautuvas neturi skalbimo miltelių. Maskvos gyventojai perka loterijos bilietus, kurių laimėjimas – penki kilogramai japoniškų skalbimo miltelių. Vyksta nauji angliakasių streikai. Jei žiema bus šalta, gali pradėti stigti anglies namų šildymui. Šaltis palies ypač žiauriai pensininkus, kurie dabar jau gyvena ant bado ribos. Šiandien Vilniuje jau valgydinami nuo bado alpstantys žmonės. Tikėjimas, kad galvojama apie apšildomas patalpas, kurios būtų užuovėja žmonėms nuo šalčio, kai pradės trūkti kuro jų gyvenvietėse.

Ekonominėje ir politinėje srityje aiškėja visiškas marksizmo bankrotas. Nenuostabu, kad Didžiojo spalio proga Maskvoje vy-

ko dvi demonstracijos – viena su tankais ir raketomis Raudonojoje aikštėje, o antra – dešimties tūkstančių eiseną su transparentais, kurie sakė: „Septyniasdešimt dveji metai žygio į nežinią“, „Viso pasaulio darbininkai – mes jus išsipašome“.

O tačiau dramatiškiausiai marksizmo bankrotas apsieiškia ne Sovietų Sąjungoje, o buvusiam jos ištikimiausiam vasale – Rytų Vokietijoje. Čia ką tik įvyko balsavimai: trys šimtai tūkstančių vokiečių pabalsavo savo kojomis – jie pasitraukė į Vakarų. Vyksta tiesiog neįtikėtini dalykai: prie Brandenburgo vartų ant Berlyno sienos šoka jauni vokiečiai, jauni žmonės su kaltais ir plaktukais griauja sieną ir jos gabalus dalija kaip suvenyrus; anksčiau rūškanų veidų rytų vokiečių pasieniečiai dabar šypsosi fotografams, stovėdami prie pramuštų skylių sienoje, pro kurias veržiasi žmonių srautas pasižiūrėti į niekad nematytą Vakarų Berlyną.

Tai, kas dabar vyksta Rytų Europoje, jau nėra imanoma išaiškinti vien tik ekonomijos kategorijomis. Juk kiek buvo giriamasi Rytų Vokietijos aukštu gyvenimo lygiu – ji turėjo būti pavyzdžiu krašto, kuriame gerai veikia iš centro planuojama ekonomija. Kodėl kaip tik vokiečiai subruzdavo? Kodėl jų tironai vadai ne nebando sekti jų girtais kiniečiais ir net nebando besibūruojančius savo žmones išsklaidyti tankais? (Nukelta į 4 psl.)

Kūrinio apacioje įrašas: „Panem nostrum quotidianum da nobis hodie“.
Elena Gaputyte
„Kasdieninė duona“, 1988
Akvarelė, 7" x 4"

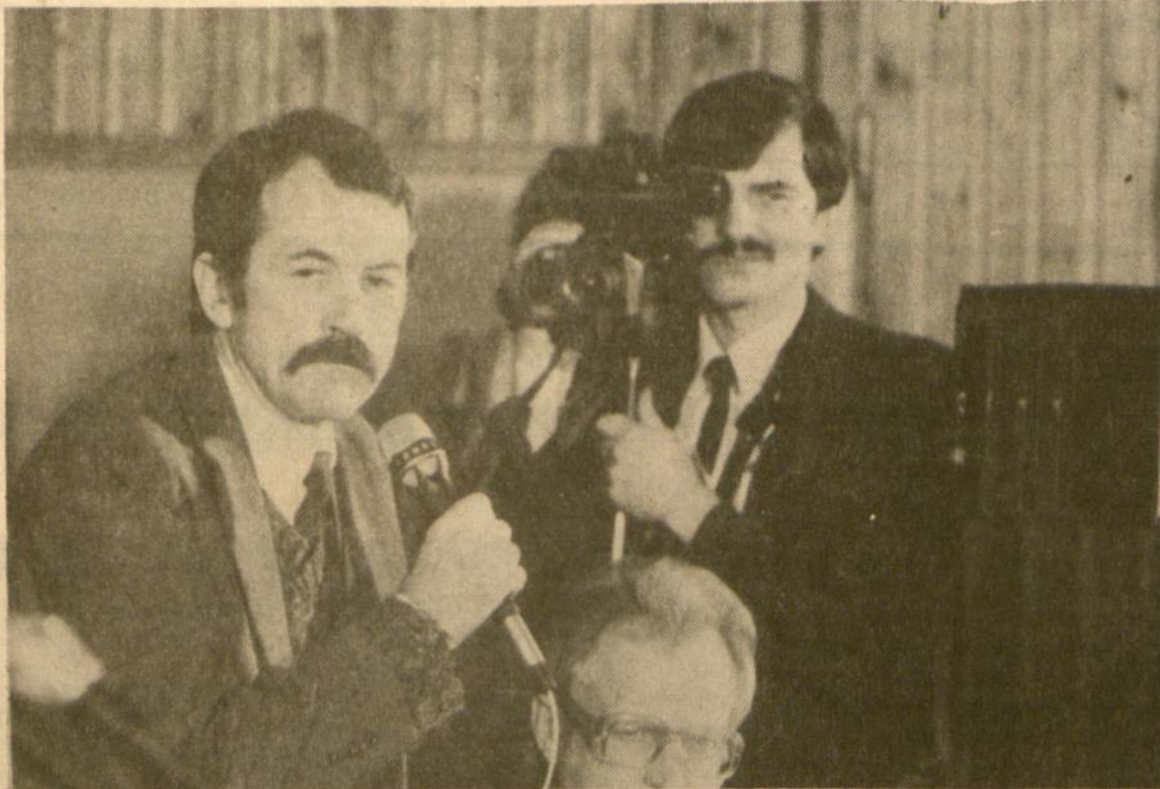
Šiame numeryje:

- Dėkokime Dievui • Lietuvos pagrindiniai rūpesčiai: nepriklausomybė, ekonomija, gamtosauga, prekyba su užsieniu • Humanizmas • ... simpoziume •
- Leonardo Žitkevičiaus eilėraščiai • Dailės parodos: Danguolės Stončiūtės-Kuolienės, Livijos Lipaitės, Kęstučio Musteikio

Kai kurie keliai į Lietuvos nepriklausomybę

KAZIMIERAS MOTIEKA

Lietuvos išlaisvinimo ir kovos už jos nepriklausomybę pradžia buvo ne Sąjūdžiui, VLIK'ui, Laisvės Lygai ar kitoms panašioms organizacijoms susikūrus, ne partizaninio pasipriešinimo pradžioje, bet Lietuvoje nuo pirmo okupanto įžengimo, o išėjimoje — nuo pirmo žingsnio, pasitraukiant iš Lietuvos, momento. Viskas, kas šiandien vyksta Lietuvoje, vyksta nelaisvės, vergijos, okupacijos sąlygomis. Tad labai svarbu, kad visi mes išsaugotume vienybę svarbiausiu klausimu — Lietuvos nepriklausomybės atstatymo klausimu. Ne paslaptis, kad netolimoje praeityje, o taip pat dar ir šiandien, pataikaujančios Maskvai įėjus stengiasi skaldyti mūsų vienybę Lietuvoje ir dezorientuoti pasaulio visuomenę užsienyje. Pasinaudodamas viešųjų Sąjūdžio demaskuojančių nepriklausomybės priedų darbus, parodydamas konkrečius žingsnius, kurie taip daro. Taip būna išaiškinti LKP CK sekretoriai Songaila ir Mitkinas, kurie davė nurodymą 1988 m. rugpjūčio 28 d. panaudoti vidaus reikalų ministerijos specialius karinius dalinius kruvinam darbu, kurie jėga ir smurtu išklaidė Vilniaus Katedros aikštėje žmones, susirinkusius gėdingu TSRS ir Vokietijos sutarčių meti-

Profesorius Romualdas Ozolas, Sąjūdžio Seimo tarybos narys, spaudos konferencijoje. Tikimasi, kad jis dalyvaus Šeštajame mokslo ir kūrybos simpoziume ateinančią savaitę Chicagoje.

nėms pažymėti. Mus pasiekė žinia, kad kažkoks funkcionierius iš Lietuvos pasakė Vienos konferencijoje kalba, kuria apšmeižė švenčiausius Lietuvos žmonių siekius — kovą už nepriklausomybę. Apie tokią pasidavėliką veiklą reikia informuoti visus Lietuvos žmones. Siekdami nepriklausomybės, mes turime apsi- valyti ir šalinti kliūtis.

Šiuo metu Maskvoje dirba TSRS liaudies deputatų suvažiavimo komisija, kuri ruošia dokumentą dėl TSRS ir Vokietijos 1939-1941 metų laikotarpiu sudarytų sutarčių ir slapto protokolų teisinio ir politinio įvertinimo. Buvo laukiama, kad TSRS centrinėje spaudoje bus paskelbtas komisijos išvada, kuria pripažįstama, jog tokie slapsti pro-

tokoliai tikrai yra buvę ir TSRS juos laiko negaliojančiais nuo jų pasirašymo momento. Toks pripažinimas ir teisinis slapto protokolų įvertinimas būtų svarbus tuo požiūriu, kad atsivertų galimybės TSRS liaudies deputatų suvažiavimo lygyje kelti reikalavimus dėl Baltijos valstybių inkorporavimo į TSRS sudėtį pripažinimo neteisėtų ir nusikalsta-

mu žmonijai veiksmu. Turi būti atstatyta istorinė tiesa, atstatant Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybių nepriklausomybę. Nemažiau svarbu, kad mūsų nepriklausomybės byla išsuktų didelį atgarsį pasaulio visuomenėje, spaudoje ir vyriausybės lygyje. Be šio klausimo išsprendimo TSRS vyriausybės planai įkurti teisinę valstybę yra pasmerkti žūti, nes teisinė valstybė negali būti sukurta ant neteisėto pagrindo, neteisėtai užgrobtų teritorijų ir pavergtų tautų sąskaita.

Lietuvoje vyksta didelis darbas, kurio tikslas pripažinti 1940 metų Lietuvos liaudies seimo rinkimus ir jo nutarimus neteisėtais, taip pat neteisėta ir jo deklaracija dėl Lietuvos įjungimo į TSRS sudėtį. Kaip rinkimai į seimą, taip ir jo nutarimai 1940 metais buvo suklastoti. Jie neturėjo nieko bendro su lietuvių tautos valia.

Nepriklausomybės atkūrimas Lietuvoje siekiamas taikiai, parlamentiniu keliu, pasiremiant tarptautine teise ir pasaulio opinija.

* Teisininko Kazimiero Motiekos, Sąjūdžio Seimo tarybos nario, žodis buvo pasakytas per 36-ąją Europos lietuviškųjų studijų savaitę, vykusią nuo šių metų liepos 30 iki rugpjūčio 6 dienos Gotlando saloje, Švedijoje. Jos tekstą ir autoriaus leidimą spausdinti parūpino Europos lietuviškųjų studijų savaitės dalyvė iš JAV, Draugų bendradarbių Ramunė Kubiliūtė.

JONAS PABEDINSKAS

Šių metų birželio 17 dieną Kauno valstybiniame muzikiniame teatre įvyko Lietuvos pienininkų asociacijos steigiamasis suvažiavimas. Steigimo iniciatyvinę grupę pakvietė Jona Pabedinską, kuris tuo metu lankėsi Lietuvoje, pasveikinti šį suvažiavimą. Kadangi jo trumpi pasisakymai tinka visai dabartinei lietuvių pramonei, tikimės, kad jo pastabos vertos dėmesio visiems, kuriems rūpi dabartinė mūsų tėvynės ekonominė padėtis.

Mieli ir mūsų tautai labai vertingi lietuviai pienininkai,

Esu tarptautinės prekybos specialistas, žemaitis iš Plungės. Gyvenu jau daug metų Chicagoje. Kalbu žemaitiškai ir dar penkias kalbas laisvai. Daug nuolat keliauju po įvairius kraštus, nes daugiau kaip 25 metus dirbu tarptautinės prekybos srityje. Užtat turėjau žinių apie pieno gaminių rinką įvairiose valstybėse. Iš tos patirties išeinant, turėčiau kelias pastabas, liečiančias jūsų pieno gaminių eksporto galimybes pasaulinėje rinkoje.

Kiek mums Vakaruose yra žinoma, pasaulio pieno produkcija 1987 metais siekė 465 milijonus tonų. Skaičiuojama, kad 24% tos produkcijos buvo Europoje, 22% Sovietų Sąjungoje ir 14% JAV-ėse. Iš tos produkcijos 25 milijonais tonų visokių pieno

Tarptautinės prekybos specialistas ir konsultantas Jonas Pabedinskas (JAV).

gaminų yra prekiaujama maisto produktų rinkoje. Jūsų konkurentai būna: Naujoji Zelandija, Olandija, Prancūzija, Danija, Australija ir kartkartėmis JAV. Tai, žinoma, pareina nuo to, apie kokius pieno gaminius kalbėsime. Pavyzdžiui, maisto kazeino rinką dominuoja Naujoji Zelandija.

Kaip galite įsivaizduoti, paklausa skiriasi tarp kontinentų ir valstybių, jei analizuosime rinkas pagal pieno produktų importus. Pvz., nugriebto pieno miltelių daug perka arabų kraštai (turiu ten vieną klientą, kuriam reikia 900 tonų šio produkto per mėnesį), tuo tarpu kazeino ten visai nereikia. Konkurencija yra labai kieta ir daugeliu atvejų kainos yra panašios, pridedus važmą, kadangi visi produktus siūlo tiems patiems klientams.

Ar lietuvių pienininkų produktams yra galimybės prasimušti į pasaulinę rinką? Aš manau, kad yra geros tam galimybės. Tačiau tiksliai žinau bus teisingai išnaudojamas šis svarbus mūsų tautos ekonomijos sektorius. Kad tai įvyktų, mano nuomone, reikia grąžinti pienininkams teises patiems veikti ir daryti lemiančius mažus ir pagrindinius su jų pramone surištus sprendimus.

Man pasakojo, kad prieš daug metų iš Kauno į Kaitinėjus atvažiavo jaunas agronomas žemaičiams ūkininkams skaityti kažkokį paskaitą. Per trauką gaspadoriai išėjo papyptuoti. Tai vienas sako: „Ta kon tu misliji?“ Kitas gaspadorius atsakė: „Ons agronomelis daug žina, ali nieka neišmana“. Žemaitis išreiškė tiesą. Visokie valdininkai ir biurokratai gali daug žinių turėti, bet neturi tos ūkiškos išminties, kurios reikia, tvarkant tą komplikotą ir daug mažų bei didelių sprendimų pareikalaujantį pienininkavimą.

Nežiūrint to, kad aš specifinėje pienininkystės pramonės veikloje nenusimanau, esu tačiau turėjęs progų susipažinti tiesiogiai su keliomis pasaulio ekonominėmis sistemomis. Jas stebėdamas ir lygindamas kitų kraštų pažangą ar tos pažangos stoką jūsų tipo pramonėje su jūsų dabartine padėtimi, galiu drąsiai tvirtinti, kad jeigu jūsų pienininkystės reikalai ir toliau pasiliks tvarkomi taip, kaip dabar, tai tiek jūsų pramonė, tiek ir kitos Lietuvoje gali užmirti bet kokias svajones pasireikšti pasaulinėje rinkoje. Užtat jūs patys sakote, kad reikia savivaldos — ūkiškais. Bet kokios? Ar jūs išmainysite Maskvos centro biurokratą į Vilniaus centro biurokratą? Tikėkimės, kad ne!

Mano tėvelis pasakojo, kad į mažą parapiją senais laikais atkėlė jauna kunigėliko vikaru, kuris pradėjo mišias aukoti gana greitai. Tai vietinėm davatkėlem tas nepatiko. Sutinka ji pora jų šventoriuje ir sako: „Kunigėli, ar negali pamažiau laikyti tas mišias, kaip tas mūsų klebonėlis kad daro“. Pritrūko kunigėliui kantrybės: „Žiūrėkit, ar aš sakynumo garantijos“.

(Nukelta į 4 psl.)

Ekologijos aktualijos Lietuvoje šiandieną

ČESLOVAS KUDABA

1. Sunkiausiai reikalu laikau tai, jog Lietuvoje, krašte, kur tankiai gyvena žmonių (750 žmonės kvadratiniam kilometrui), pastatyta labai didelė (dviejų galingų bloku) atominė elektros stotis. Statinys netobulo, vadinamo černobylinio projekto. Jau įvyko keli lokaliniai gaisrai, ne kartą dėl įvairių techninio nesklaidumo priežasčių elektrinė buvo stabdoma. Yra rimto nerimo Lietuvoje, Latvijoje, manau, kad ir Švedijoje, jog gali įvykti nepataisomų nelaimių visiems, kas gyvena jos aplinkos įtakoje. Baltijos mažos skaičiumi, mažose teritorijose gyvenančios tautos po panašios nelaimės kaip Černobylyje gali visai Žemėje išnykti. Taigi visi gyvename kaip įkaitai.

2. Didelis, nesaikingas ir nepatvirtintas žmogus mūsų sparčiai auginamuose, perkrautuose miestuose. Butai maži, netobula komunikacija, praktiškai beveik nėra atliekų valymo, neutralizavimo. Netikri esame, kad gali netrukus prasidėti panelinės stovybos namų avarijos. Fizinė, psichinė, o ir moralinė miesto žmonių sveikata krinka. Priežasčių daug, dėl ko žmogaus rūšis (!) atsidūrė pavojuje.

3. Lietuvoje vykdomas labai sparčiai nesaikingas krašto (landšafto) urbanizavimas, statant dides, dažnai netobulos technologijos, teršiančias aplinką žmones, tokias kaip Jonavos ir Kėdainių chemijos kombinatai, Mažeikių naftos ir nemaža kitų. Beatodairiškai teršiama gamta (atmosfera ir vidaus vandenys), išskyla grėsmė katastrofų. Taršalų kiekis nuo šių imonių patenka į Nemuno ir kitus upynus, o galutinai į Baltiją.

4. Ekologiškai nesaugus jau tampa žmogus mūsų sparčiai auginamuose, perkrautuose miestuose. Butai maži, netobula komunikacija, praktiškai beveik nėra atliekų valymo, neutralizavimo. Netikri esame, kad gali netrukus prasidėti panelinės stovybos namų avarijos. Fizinė, psichinė, o ir moralinė miesto žmonių sveikata krinka. Priežasčių daug, dėl ko žmogaus rūšis (!) atsidūrė pavojuje.

Profesorius Česlovas Kudaba

5. Beveik visa, ką čia suminėju, nėra vidaus, lokalinis reikalas. Teršimo mastai dideli, o atskiros atmosferos ar hidrosferos nei Lietuva, nei, pavyzdžiui, Švedija neturime. Atvirkščiai, esame tos pačios Baltijos pakrančių

gyventojai, tų pačių bangų skalamajai, tų pačių lietingų ciklonų plaujami. Matyt, ir susirūpinti privalome kolektyviai. Tiesa, teršėjai mes, rytų pakrantėje gyvenantys, turbūt ne mažesni, bet samprotauti vėlu. Delsiti reikėtų fatališkai visiems grimzti į dar gilesnę ekologinio beviltiškumo duobę. Privalome ekolo-

gines problemas spręsti kolektyviniu protu.

* Profesorius Česlovas Kudabas pranešimas buvo skaitytas 36-osios Europos lietuviškųjų studijų savaitės programoje, vykusioje nuo šių metų liepos 30 iki rugpjūčio 1 dienos Gotlando saloje, Švedijos teritorijoje, Baltijos jūroje. Tekstą ir autoriaus leidimą spausdinti parūpino Ramunė Kubiliūtė.

Lietuvos politinė perspektyva ir ekonominės realijos

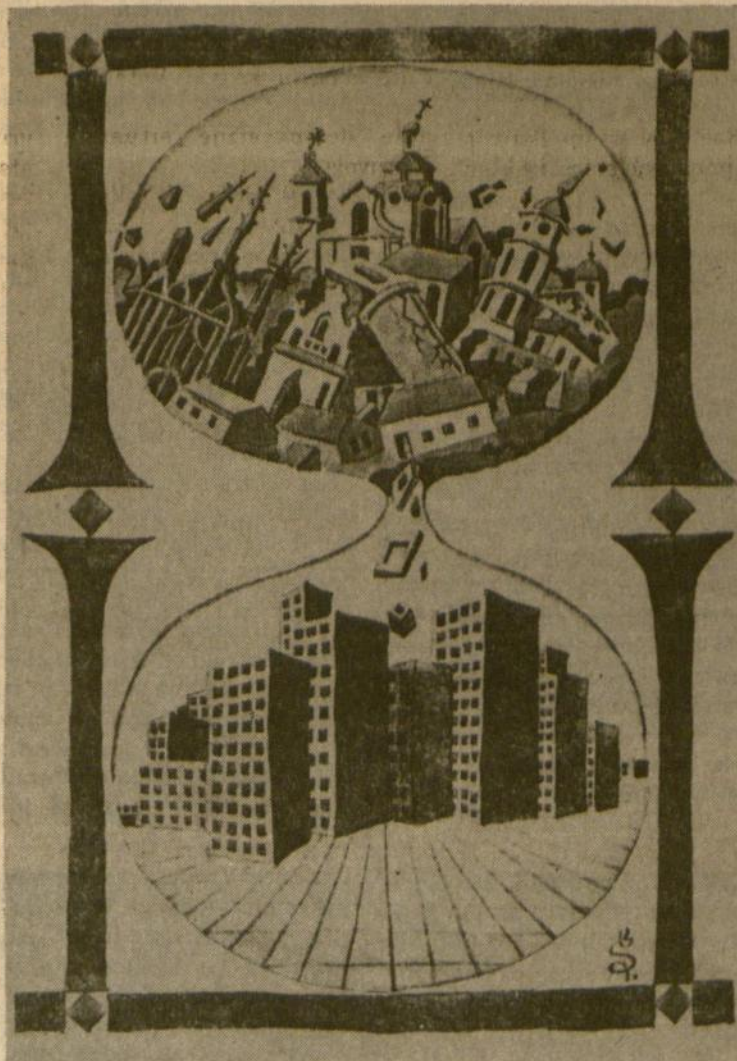
(Atkelta iš 1 psl.)

cijos ir kt. pavojus, slypinčius po deklaratyvaus demokratizmo supaprastinta sampratos skraiste.

Dėl valstybinio administracinio socializmo formų ir metodų bankroto būtina neatidėliotinai respublikų darbo kolektyvų ir atskirų verslininkų nuosavybės būdų apibrėžtis, ne tik žemėvaldos, bet ir kitose veiklos sferose, sudarant realias šeimininko požiūriu prielaidas. Ūkinio savarankiškumo ir rinkos mechanizmų nevaržomas vystymas yra svarbiausia radikalių reformų sąlyga, pereinant prie ekonominio demokratizmo ir ekvivalentinių mainų lygiateisiais sutartiniais pagrindais. Komercinės naudos kriterijus šiuo atveju tai, kaip taisyklė, būtų konstituojantis

valdymo mechanizmo ir jo institucijų rodiklis, t.y. susivienijimai, komitetai, ministerijos turi atlikti tik tas funkcijas, kurios laisvanoriškai deleguojamos pačių imonių bei įstaigų darbo kolektyvų arba valdytojų tarybos. Socialinių problemų regioninių sprendimų svarbiausia institucija, kaip ir daugelyje kitų išvystytų šalių, turi tapti savi- valdybės (municipalinės) liaudies tarybos. Dalį sukaupiamų bendriems tikslams lėšų jos naudoja, vadovaudamasi pačių gyventojų nustatytu prioritetu seka, tenkinant svarbiausias jų reikmes, garantuojant pragyvenimo minimumą, socialinį bei ekonominį teisingumą, sveikatingumą, išsilavinimą ir kultūrą.

„Mes pereiname nuo pramoninės revoliucijos ekonomikos, susijusios su fiziniais žemės resursais, prie proto ekonomikos“, kurioje kūrybos laisvė tampa pačia vertingiausia gamtos resursų rūšimi“, yra pabrėžęs tuometinis JAV prezidentas Ronald Reagan (1988 m. gegužės mėn. 31 d. Maskvos universitete). Ir ši gili idėja nusako tas lemiamas politinės ideologijos gaires, pereinant nuo suprimityvintų lygiavos fikcijų į realią administracinę, finansinę bei socialinę pažangą savarankiškai formuojamos naušingos veiklos baruose. Šią varšą SSRS parlamentas, arba Aukščiausioji taryba, svarstė tuos svarbiausius, reglamentuojančius Respublikos statusą, jos suvereniteto ekonomines garantijas, nuostatus, nuo kurių priėmimo ir priklauso tolesnių prielaidų kūrybos potencialo integravimui į ekonominę ir socialinę pažangos vyksmą realumais. Nuo šių nutarimų tono ir postulatų priklauso ir tai, kas

Zenonas Šteinsys

12 aštrių pieštukų

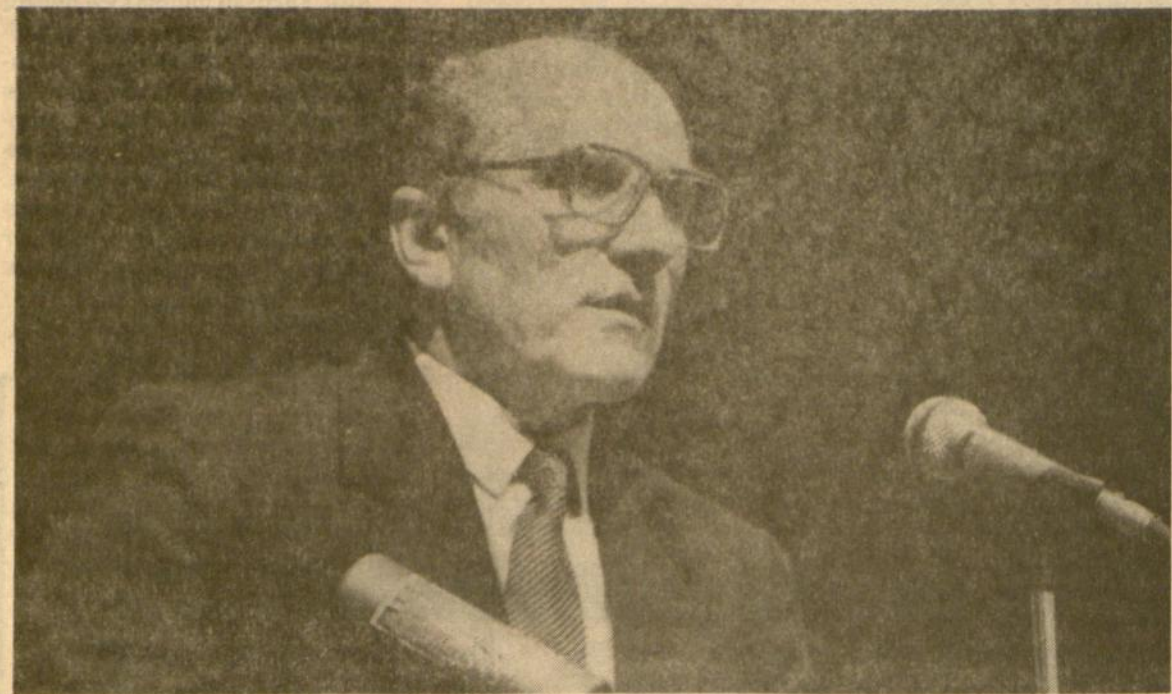
Dailininkas Zenonas Šteinsys yra pasižymėjęs Lietuvos karikatūrininkas, laimėjęs daug premijų Lietuvos, Sovietų sąjungos ir tarptautiniuose karikatūrų konkursuose. Jis taip pat iliustruoja knygas vaikams, kuria ekslibrius. Susidomėjęs piešiamaisiais filmais, baigė režisūros mokslus ir šiuo metu dirba Lietuvos kino studijoje. Rašo teoretinius straipsnius apie karikatūros meną, bet labiausiai mėgsta pats kurti humoristinius piešinius.

trūkdys šiam vyksmui dėl didžiai imperialistinių ambicijų, ir kas padės vėliau stabilizuoti sutartinę dislokacijos režimą bet kurioms bendrasąjunginėms žinyboms, nepavaldžioms vietos valdžiai (pirmiausia ginkluotosios pajėgos, atominė energetika ir pan.). Respublikų ekonominio savarankiškumo juridinių garantijų įstatyminiai aktai, savo ruožtu, pareikalauja iš esmės toliau peržiūrėti ne tik šiu respublikų, bet ir visos Sovietų Sąjungos konstituciją, nerealistiška pretendavusią į globalinį unitarinio suvereniteto privalomumą net šiame intelektualinio potencialo išsivystymui amžiuje. Tai — prielaida dainuojančiai Baltijos revoliucijai peraugti į tolesnę civili-

zacijos pažangos ištakas Europos taryboje Šiaurėje ir Vakaruose, Užkaukazėje ir Gudijoje.

* Čia spausdinama Sąjūdžio Seimo tarybos nario, Lietuvos mokslo akademijos nario, ekonomisto Antano Buračo paskaita buvo skaityta 36-os Europos lietuviškųjų studijų savaitės programoje, vykusioje nuo šių metų liepos 30 iki rugpjūčio 6 dienos Gotlando saloje, Švedijoje. Tekstą ir autoriaus leidimą spausdinti parūpino Ramunė Kubiliūtė.

Antanas Buračas laukiamas Šeštajame mokslo ir kūrybos simpoziume, kurio ekonomijos sesijoje numatyta jo paskaita: „Lietuvos tautinis atgimimas ir suvereniteto garantijos“.

Vytauto Maželio nuotrauka

Dėmesys žmogui – lietuviui

Šeštojo mokslo ir kūrybos simpoziumo išvakarėse kreipėmės į Humanitarinių mokslų programos pirmininkę dr. Dalią Katiliūtę-Bojdstun su keliais klausimais.

— Mokslo ir kūrybos simpoziumo programą suorganizuoti ne juokai. Prie tokios apimties renginio jau turbūt keleri metai praktikuojama. Kada pradėjote savo pačios darbą?

— Sunku jau atsiminti. Turbūt nuo pavasario.

— Kaip sekėsi Jums patikėtos programos organizavimo darbas?

— Dabar jau viskas eina į galą. Beliko tik laukti iš Lietuvos atvykstančių, na ir, žinoma, sekėti, tvarkyti paskutinių minučių pasikeitimus. Manau, kad rezultatai bus geri.

— Ar teko dirbti pačiai vienai, ar sulaukėte talkos?

— Šitoki renginį tik bendrom jėgom galima suruošti. Atskirų mokslo šakų specialistai planavo savo sesijas, kvietė paskaitininkus. Daugeliu atvejų sesijų pirmininkai buvo pagrindiniai šios programos rengėjai.

— Kokios mokslo sritys įeina į humanitarinių mokslų programą simpoziume?

— Jūsų klausimas, atrodo, apibrėžia mokslų grupes šiek tiek kitaip, negu simpoziume apibrėžta. Apibūdinant humanitarinius mokslus plačiau žodžio prasme, kaip tyrinėjimą žmogaus ir jo sukurtų reiškinių, turbūt visos mokslo sritys, kurioms atstovaujama šioj grupėj, galėtų vadintis humanitarinėmis. Tačiau simpoziumo programoje ši programos dalis vadinama humanitarinių ir socialinių mokslų sekcija. Toks apibūdinimas artimesnis Jungtinėse Amerikos Valstybėse vartojamoms kategorijoms: „humanities and social sciences“.

— Šioje klasifikacijoje mokslai rūšiuojami pagal tyrinėjimo metodiką.

— Minint mokslų sritis, gal būtų verta ir trumpai apibūdinti paskiras humanitarinių ir socialinių mokslų sesijas. O jų dauguma turėtų būti ne tik tų sričių specialistams, bet ir platesnei publikai tikrai įdomios.

— Dviejose sesijose, archyvų ir bibliotekų, bus nagrinėjama lietuvių ir apskritai pabaltiečių liečiančios medžiagos telkimas, tvarkymas ir naudojimas. Istorijos bus trys sesijos, apimančios tris Lietuvos istorijos laikotarpius — ankstyvuosius amžius prieš tautinį atgimimą, devynioliktą šimtmetį ir šio šimtmečio karo ir pokario metus. Politinių mokslų dviejose sesijose bus nagrinėjama šio šimtmečio politiniai reiškiniai Lietuvoje — socialinė veikla prieš Nepriklausomybę, 1939-iejį metai ir Baltijos šalių aneksija, dabartinė demografinė padėtis Lietuvoje ir kt. Ekonominės sesijos centrinė tema — Sovietų persitvarkymas ir Lietuvos suverenumas.

— Tautotyros sesijose atsispindės šios srities įvairumas. Pirmojoje bus liečiama ankstyvųjų amžių lietuvių tikėjimai, antrojoje — išeivijos gyvenimo momentai, trečiojoje — lietuviški pavadinimai, pavardės, pravardės.

— Psichologijos bus trys sesijos — psichologinės problemos, asmenybės vystymosi aspektai ir psichologija Lietuvoje. Bus viena sesija JAV universitetuose jau senokai įsisteisusių, bet lietuvių tarpe bene pirmą kartą formaliai pasirodantių sričių — moterų studijų.

— Abiejose literatūros sesijose bus nagrinėjama dvidešimtojo amžiaus lietuvių literatūra, tik pirmoje bus mestas žvilgsnis atgal, o antrojoje — pirmyn. Kalbotyros ir filosofijos sesijose, neskaitant pačių šiuo mokslo sričių, centrinių temų nebus, tačiau ir vienoje ir kitoje bus po keturis svarius paskaitininkus.

Dr. Dalia Katiliūtė-Bojdstun

Teologijos pirmojoje sesijoje bus pristatoma lietuvių tautos krikščionybės bruožai 20-ajame šimtmetyje, o antrojoje bus svarstoma Švento Rašto dabartinių lietuviškų vertimų problemos ir klausimai.

— Taip pat pramatoma tik neseniai suformuota ir programoje dar nespėta išrašyti sesija apie švietimą Lietuvoje ir jo būtinas reformas.

— Tad, kaip matote, visiems kas nors iš humanitarinių mokslų sesijų turėtų tikti ir patikti. Tik spėk vaikštinėti iš vienos įdomybės į kitą.

— Kokie humanitarinių mokslų programos paskaitininkai atvyksta iš Lietuvos?

— Turbūt nebūsime tikri, kas atvyks, kas ne, iki pat simpoziumo. Bilietų ir vizų gavimas, ypač tokiam skaičiui dalyvių, pasirodė nelengvas. Suminėsiuos paskaitininkus, kurie pasisakė, kad atvyks. Daugumos iš jų turime jau ir atvykimo datą. Keleto galimybės dar neaiškios.

— Kazimieras Antanavičius pramatomas ekonomijos sesijai su tema „Lietuviškų pinigų įnašas Lietuvos suverenumui“; Antanas Buračas, irgi ekonomijos sesijoje, turėtų skaityti paskaitą: „Lietuvos tautinis atgimimas ir suverenumo garantijos“. (Komerčių mokslų sesijoje gimininga tema kalbės Aleksas Vasiliauskas — „Lietuvos ekonominio savarankiškumo plėtojimo problemos“.)

— Filosofijos sesijoje Juozas Krištopaitis nagrinės mokslo ir vertybės sąveiką „kompiuterizuotoje“ visuomenėje, o Vytautas Radzvilas kalbės apie dabartinės lietuvių tautinės savimonės ypatybes ir situaciją. Kiti filosofai, Romualdas Ozolas, Mečys Laurinkus, Bronius Genzelis, dalyvaus plenarinėje sesijoje apie Lietuvos ateitį.

— Istorikas Bronius Dundulis laukiama su paskaita — „Prancūzų revoliucija, Napoleonas ir Lietuva“, nors jo atvykimo galimybė dar neaiški. Egidija Laumenskaitė atvyksta su paskaita „Ekonominė mintis Lietuvoje XVI-XVII amžiuose“. Modernių laikų istorijos paskaitas skaitys Vytautas Žalys — „Lietuvos Respublika karo išvakarėse: nauji dokumentai ir tyrimai“ ir Gediminas Rudis — „Liaudies seimo rinkimai 1940-aisiais metais“. Pastarasis taip pat dalyvaus

Jungtines Amerikos Valstybes centrinių darbo unių AFL-CIO iškvieštą Kazimierą Uoką.

— Teko girdėti kiek nusivylusių balsų, kad humanitarinių mokslų programa bus kur kas mažesnė savo apimtimi ir dalyvaujančių paskaitininkų skaičium, negu griežtųjų mokslų programa. Ar Jūs sakytumėte, kad tai teisybė?

— Žiūrint, kaip tos programos apibūdinamos ir kokių matu jos matuojamos. Ankstyvesniuose dviejose simpoziumuose buvo trys pagrindinės mokslų sekcijos — griežtieji mokslai, technologija ir architektūra; humanitariniai ir socialiniai mokslai; medicina. Šiame Šestajame mokslo ir kūrybos simpoziume menas ir muzika bei teisė ir komerciniai mokslai, paprastai laikomi humanitariniais ir pritaikomaisiais socialiniais mokslais, kurie ankstyvesniuose simpoziumuose buvo tos grupės dalis, dabar atskirti į atskiras sekcijas. Taigi palyginimo dėlei reikėtų arba didžiąją griežtųjų mokslų, technologijos bei architektūros grupę dalyti į atskiras dalis, arba meną ir muziką bei teisę ir komercinius mokslus priskaityti prie humanitarinių ir socialinių mokslų. Grupuojuant sesijas pagal ankstyvesnį modelį į tris pagrindines grupes: griežtųjų, techninių, architektūros mokslų grupėje yra planuojamos trisdešimt penkios sesijos, o humanitarinių, socialinių mokslų grupėje trisdešimt sesijų. Beje, panaši proporcija yra buvusi ir ankstyvesniuose simpoziumuose.

— Tačiau pati prielaida, kad toms grupėms turėtų būti simpoziume atstovaujama vienodais skaičiumi sesijų, mano nuomone, yra be pagrindo. Bent išeivijoje, daug daugiau aukštuosius mokslus baigusių lietuvių yra griežtųjų mokslų, inžinerijos ir įvairių technologijos šakų specialistai, negu humanitariniuose ar socialiniuose moksluose. Pavyzdžiui, Pasaulio lietuvių inžinierių ir architektų sąjunga turi maždaug penkis šimtus narių, o Lituanistikos institutas maždaug šimtą. Sprendžiant iš pasisūliusių paskaitininkų iš Lietuvos, panaši padėtis gali būti ir tenai. Taigi tikėtis, kad šiose srityse būtų vienodi sesijų ir paskaitininkų skaičiai būtų panašiu ir reikala-

— Pagaliau taipgi tikiuosi, kad galėsime įtraukti su paskaitomis į programos rėmus lietuvių literatūros istorikę ir lietuvių literatūros profesorę bei Lietuvos švietimo komisijos narę Vandą Zaborskaitę, o taip pat ir Sąjūdžio Seimo tarybos narį, dabar į

— Ar bus bent viena plenarinė sesija, skirta humanitarinių ir socialinių mokslų sričiai?

— Pirmojoje simpoziumo plenarinėje sesijoje, ketvirtadienio, lapkričio 23 dienos, rytą, trys Sąjū-

džio Seimo tarybos nariai, moderuojant Vytautui Vardžiui, kalbės iš politinio ir filosofinio taško apie Lietuvos ateitį, siekiamus ir realybes. O penktadienį, lapkričio 24 dieną, priešpieptinėje sesijoje Julius Šmulskytis moderuos trijų Lietuvos ir trijų išeivijos mokslininkų pasisakymus apie Vytauto Didžiojo universiteto savoką ir iššūkius.

— Beje, noriu čia taip pat paminėti, kad trečiadienį, lapkričio 22 dieną, po pietų bus Jaunimo centre pasitarimai įvairiais Vytauto Didžiojo universiteto klausimais ir bus aptariami ar gal ir pravedami balsavimai už kandidatus į Vytauto Didžiojo universiteto senatą. Kadangi šis universitetas specifiškai įtraukia išeivijos mokslininkus ir savo organizatorių ir profesorių gretas ir kadangi jame pasaulėžiūros laisvė pabrėžiama kaip pagrindinis principas, raginčiau simpoziumo dalyvius ir aplamai įvairių pažiūrų lietuvių mokslininkus, kiek galima, gausiau ir aktyviau šiuose posėdžiuose dalyvauti.

Leonardas Žitkevičius

Leonardas Žitkevičius Vytauto Maželio nuotrauka

Poetui Leonardui Žitkevičiui šių metų lapkričio 19 dieną sukanka 75 metai. Be tiesioginio poezijos žanro, kurį jis kultivuoja nuo 1927 metų, Leonardas Žitkevičius yra vienas iš mūsų svarbiausių vaikams ir jaunimui skirtos eilutės kūrybos rašytojų ir vienas talentingiausių mūsų humoristinės poezijos kūrėjų. Sukakties proga poetui Leonardui Žitkevičiui linkime ilgą, giedrą, kaip jo poezija mūsų mažiesiems, ir kūrybingų metų.

ŽAIZDA, KURI UŽGIJO

Riečiau aš duonos riekę paskutinę.
Paslydo peilis. Rankoje žaizda.
Aš palikau tą valandą tėvyne.
Žaizda, negyk tu niekada.

Bet ji užgijo. Vėl dangus gražus.
Ir be tėvynės laimė randas.
Bet randas rankoj liko. Jis nežus.
Gerai, kad liko randas.

JUOKO POLKA

Dainavom, brač, krambambulį
(Po šimts kelmų, krambambulį)
Ir juoko polką šokom.

Kodėl tą dainą palaidūniška,
Lyg Apaščios krantų lakštingala,
Girdžiu pasaulio užesy?

Kodėl ataskamba iš Biržų
Su juoko polka muzikantai,
Kada nėra pasauly juoko?

NAUJAME ŽAIDIME

Sumakaravo tie laikai mane.
Tai atsitiko vakar.
Bet ir šiandieną rytdienos plane
Girdžiu tik šakar mahar.

Paklust reikėjo didelėm tiesom
Ir žengti jų paraduos.
Dabar jos virto svieto pabaisom,
Bet naujos tiesos rados.

Vėl šakar mahar skamba ausyse,
Net veržiasi į lūpas.
Per galvą verčias rytdienos dvasia
Ir šiandienykštis ūpas.

— Kaip apibrėžtumėte visos Jūsų vadovaujamos humanitarinių mokslų programos siekius ir jos reikšmę simpoziume?

— Šį pavasarį Kaune girdėjau pasikartojantį skundą, kad „pas mus yra dehumanizuotas žmogus“. Ten tas nužmoginimo procesas laikomas žmogų nuasmeninantis sovietinės sistemos pasekme. Tačiau žmonių sudaiktinimas, jų pavertimas gamybos irankiu, technologijos tarnais ar paprasčiausiai kito norų patenkimo priemone vyksta nemažiau ir čia, tik gal kiek subtilesne forma ir skirtingu socialiniu varikliu formuojamas. Tad gal centrinė humanitarinių ir socialinių mokslų paskirtis šiame simpoziume gali būti atkreipimas dėmesio į žmogų — lietuvi — liečiančius klausimus: kas mes esame, ko mes siekiame, ką mes galime išmokyti iš praeities, kokią norime formuoti ateitį.

— Kokie patyrimai programą organizuojant Jums buvo reikšmingi? Ką jie sako apie mūsų visuomenę? Pavyzdžiui, kokius patarimus duotumėt ateinančio simpoziumo humanitarinių ir socialinių mokslų programos pirmininkui/ei?

— Sunkiausia man buvo dorotis su neretai sutinkama tendencija daugumoje komitetų posėdžių grįsti sprendimus tradicija ir asmeniškų autoritetu. Šis polinkis — „darysim taip, kaip visada darėm, dėl to, kad aš taip sakau“ — nėra savitas vien lietuviams. Esu jį užtikusi ir kitose grupėse. Tačiau vis vien norėčiau matyti mūsų tarpe labiau išvystytą objektyvaus analitinio svarstymo tradiciją. Sistemingesnis svarstymas ir sprendimų dokumentavimas mūsų tarpe gal irgi būtų naudingas. Manau, kad stipresnė objektyvumo ir analitinio svarstymo tradicija ir sprendimų kokybė padidintų ir sumažintų tarpusavio kivirčius.

— Maloniausi buvo santykiai su Lietuvos mokslininkais ir Lietuvoje, ir vėliau laiškais ir telefonu, o taip pat ryšiai su mūsų išeivijos

įvairių sričių mokslininkais. Išvystytos naujos mokslinės pažintys ir patirtas bendras pasinėrimas į prasmingus mokslinius klausimus man davė nemažą asmenišką pasitenkinimą ir apėdai atlygino už darbą, kurį iš pradžių ėmiausi gana nenoriai. Manau, kad ir ateinančio simpoziumo mokslinės programos vadovams tas atlyginimas pateisins jų laiką ir pastangas.

— Ko linkite visuomenei, kuri lankysis simpoziume? Koks būtų geriausias būdas pasinaudoti simpoziumo gausia programa? Su kokia nuotaika arba nusistatymu siūlytumėte klausytojams ir žiūrovams ateiti į simpoziumą?

— Siūlyčiau atvykti gerai išsimiegojusiems, atviriems naujoms mintims ir įžvalgoms pasiruošusiems stengtis suprasti, o ne vertinti ir teisti. Linkėčiau, kad vieni iš kitų mokytumės, kas vertinga, ir tyliai atleistume tai, ko trūksta.

— Kadangi numatyta nemažas skaičius atvykstančių iš Lietuvos, o jų padėtis gali būti neaiški iki paskutinės minutės, gali būti programoje pasikeitimai. Tad vertėtų sekti simpoziumo patalpose išskabintus pasikeitimų skelbimus.

— Ar simpoziumo humanitarinių ir socialinių mokslų programa galėtų turėti koki nors vaidmenį ar įnašą Lietuvos atgimimo mąstysenai ir nuotakoms?

— Žinios ir įžvalgos paprastai neprievertauja ateities krypties, bet praplečia jos galimybes. Tokių žinių ir įžvalgų turinys paaiškės pačiame simpoziume, ir jų įtaka išryškės po simpoziumo. Bet, kad inas bus, neabejoju. Simpoziumas taip pat yra proga išeivijos ir Lietuvos mokslininkams susipažinti ir išvystyti ateičiai ryšius. O jau vien tas idėjinis resursų Lietuvai praplėtimas, mano nuomone, neįkainojamai vertingas. Esu tikra, kad mintys, iškeltos simpoziume, vystysis toliau ir po jo ir kad čia pradėti ar pagilinti santykiai leis mums, Lietuvos gyvai šakai išeivijoje, aktyviai dalyvauti Lietuvos atgimimo procesuose.

Baltijos šalių tautos demonstruoja už savo valstybinę nepriklausomybę.

Romualdo Požerskio nuotrauka

Livijos Lipaitės keramikos paroda Chicagoje

ALGIMANTAS KEZYS

Keramikė Livija Lipaitė, pažįstama čikagiškiams iš ankstesnių pasirodymų jungtinėse parodose, šį kartą atvyko iš tolimosios Los Angeles su išta individualia paroda. Livijos biografija trumpa, jos dienos dar jaunos. Iš Lietuvos atvyko į šį kraštą 1975 metais. Studijavo meną Uzbekijoje, Vilniuje ir Kalifornijoje. Meno studijas baigė Kalifornijos valstybiniame universitete su magistro laipsniu.

Jos darbštumas ir kantrybė išryškėja jau vien iš jos plataus meninio diapazono – ji dirba su visom keramikos technikom. Jai pažįstamas aukštasis ir žemas degimas, vartoja druskos, kristalinės glazūros, poglazūrinių dažų, keramikinių pieštukų, lip-

Livija Lipaitė

dinukų (ar dekolijų) technikas. Šioje parodoje Lipaitė eksponavo vazas, dekoratyvines plokštes, burbulus, vamzdelius, vamzdelius ir kitas kompozicines formas.

Kas keramikoj yra dirbęs, tas žino, kad spalvos čia išgaunamos ne taip, kaip tapyboje ar grafikoje. Tikrosios spalvos pasirodo ne prieš, o po išdeginimo. Sunkiausia išgauti raudoną spalvą, kuri atsiranda tik prie žemos temperatūros ir tik iš vienos glazūros rūšies. Pačios glazūros pasiekiamos, derinant jų sudėtį ir krosnies temperatūrą. Laikant temperatūrą pastovią apie keturias valandas, galima išsaugoti glazūros susikristalizavimą. Specialios priemonės vartojamos suraukšlėti faktūros paviršius. Viso to apytu Lipaitės darbuose.

Iveikusi keramikos techniką, Lipaitė pasižymi kaip keramikinės formos kūrėja. Spalva, kompozicija, faktūra yra jos dėmesio centre. Su kompoziciniais elementais ji žaidžia spontaniškai

ir laisvai, pateikdama žiūrovui sklandžių formų bangavimus, grakščių linijų susikryžavimus, spalvingų lopotelių sugrupavimus. Jos plokštės, lėkštės, vazos ir rutuliniai išdirbiniai pilni imančių faktūrų, kurios keramikinį paviršių paverčia grublėtu ar lygiu, organišku ar metaliniu, švelniu ar šiurkščiu. Kiekvienas jų turi savitą charakterį ir spalvą.

Lipaitės darbų tematika yra sunkiau žiūrima. Kažkur matyti bangos, kalnai, lopinėliai. Patys ryškiausiai yra kryžiai, išpausti į keramikinę medieną. Darbų sąrašas tik keli jų pavadinti kompozicijomis. Dauguma turi reprezentacinius vardus: miestas, prisiminimai, vėduklė, rytas, atsišveikinimas. Tačiau Lipaitės stiprybė ne tematikoj ar turiny, o formos pajautime. Jos pasirinktos arkitipinės struktūros nėra tradicinės, o laisvai interpretuota klasika. Vazos tampa kriauklėmis, šios persiorientuoja į žibintus, puodynės virsta burbulais. Bet tai tik rėmai ir paviršiai, kuriuos dailininkė pripildo spalvomis, ornamentais, faktūromis ir piešiniais. Šie dekoratyviniai elementai verti įsižiūrėjimo ir apmąstymo. Jų žaismingume, keramikinių spalvų įvairume, plėmų ir lopų sudėtingume, faktūrų išradingume, sunkiai išgamnamų kristalų įveikime geriausiai pasireiškia Lipaitės kūrybinės vaizduotės gyvybingumas ir jėga.

Keramikės Livijos Lipaitės darbų paroda, šių metų spalio mėnesio pabaigoje vykusio New Yorke, buvo perkelta į Chicago, kur Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, ji buvo išstatyta lapkričio 3-5 dienos savaitgalį.

Livijos Lipaitės keramikos kūriniai iš serijos „Lopinėliai“: kairėje – žemo degimo, komerciniai poglazūrinių dažai, dešinėje – druskinis degimas.

Skulptorius Kęstutis Musteikis

BIRUTĖ ŠONTAITĖ

„Pasaulis žavus savo nepastovumu“, rašo skulptorius Kęstutis Musteikis. Šis nepastovumas ženklina ir paties Musteikio kūrybą. Nors būtumėte įsitikinę, kad esate jau matę ir suprantate jo meną, nepatingėkite vėl jį pažvelgti. Jo darbai pasižymi ne vien tik formos juslingumu, bet taip pat subtiliu tematikos dvilypumu, giliu dvasiškumu ir mįslingu laikinumu. Jo veikėjai yra pasirodę pasprukti, pasirodę vėl pasikeisti, pasirodę vėl nustebinti.

Kęstutis Musteikis gimė Vilniuje 1957 metais. Ten jis baigė M.K. Čiurlionio vidurinę mokyklą ir Dailės institutą. Jis yra buvęs meno konsultantas Lietuvos Kultūros ministerijai ir yra meno kritikos bendradarbis meno kultūros žurnale *Krantai*. 1982 ir 1987 metais jis pirmininkavo Jaunųjų dailininkų sąjungai ir vėliau buvo jos sekretorius, tačiau šių pareigų jis atsisakė, norėdamas teikti pirmenybę menui, o ne popierizmui. Jis yra dalyvavęs aštuoniuose seminaruose, studijuodamas molį ir litografiją Maskvoje, akmenį, metalą ir betoną Lietuvoje, molį Latvijoje ir smiltainį Rytų Vokietijoje. Be parodų tose vietose Musteikis taip pat yra dalyvavęs parodose Italijoje, Vengrijoje ir JAV-ėse. Yra turėjęs dvi individualias parodas Lietuvoje.

Jis neseniai baigė kadenciją kaip nuolatinis menininkas (artist-in-residence) Lakeside studijoje, Lakeside, Michigan. Jis ten kūrė daugiausia keramiką, bet taip pat domėjosi grafika. Stažuo-damasis Lakeside, Kęstutis stengėsi pagarsinti ir kitus lietuvius dailininkus. Savo kuklumu, darbštumu ir pareigingumu jis sužavėjo Lakeside Group direktorių John Wilson, kuris jį kvietė il-

giau pasilikti ir prisidėti prie New Art Forms parodos organizavimo. New Art Forms yra pasaulinio masto meno paroda, organizuojama Lakeside Group, kuri vyksta kasmet Navy Pier, Chicagoje. Kęstučio darbai taipgi buvo išstatyti New Art Forms parodoje praėjusį rugsėjo mėnesį.

Kęstučio darbuose jaučiamas tautinis charakteris. Okupacijos metu Lietuva buvo daugmaž

izoliuota nuo Vakarų ir Vakarų ruse pasireiškiančių meninių srovių. Ši izoliacija išaukė ryškų ekspresionistinį stilių, kuriame reikšmė pridengiama simbolizmu, susilaukiančiu įvairių interpretacijų. Kryžių bei lie-tuviškų kopytėlių užuominos atspindi ne tik gilų dvasiškumą, bet taip pat gilų meilę tautodailei ir paprastiems kaimiečiams, kurie per amžius

išlaikė lietuviškąją tapatybę. Musteikio karaliai, karalienės bei riteriai atkeliauja iš viduramžių Lietuvos, kai Lietuvos valstybė siekė nuo Baltijos iki Juodosios jūros. Gamtovaizdžiai Musteikio kūryboje išreiškia kultūros bei kalbos poveikį, juose gamta turi savo ypatingą vaidmenį.

Drauge Kęstučio Musteikio kūryba viršija jo tautybę. Tematikos bei simbolių visuotinumas jo darbams duoda svorį, peržengiantį bet kokias geopolitines ribas. Visa persunkia trumpalaikis nepastovumas. Vaizdai pagauti lyg nuotraukoje raktiniu momentu, ar tai būtų laikas, ar judesys, ar jausminė išraiška, prieš pat tam pasikeičiant.

Ieškojimas gyvenimo įprasminimo taip pat ryškus jo darbuose. „Elegantiški „Sparnai“ įsupa stebėtoją į vilties dramą. Figūros, pagautos narvuose, figūros, sudarančios narvus, gyvų vijoklių narvai – visi yra alegorijos ilgesio sugniaužtai, trokštančiai sielai. Jaunas mėnuo, vaisingumo ir pradžios optimistiškas simbolis, plaukioja Musteikio skulptūrose: štai juokdario kepurėje, štai nugarkaulio lanke, arba tiesiogiai nuošalioje ar linksmoje mėnesienoje. Pasikar-tojantis juokdario vartojimas provokuoja. Juk juokdarys buvo karalių rūmuose vienintelis, galėjęs pasakyti tiesą ar net išjuokti karalių.

Musteikio molio kūryboje aiškiai jaučiama patyris ranka. „Visuomet žavų, kai stebėdamas menininko kūrinį, nejauti kūrėjo vargo ir kančios, viską regi lyg natūralios gamtos žaidimą. Žavi toji kantrybė, įveikianti medžiagą“. Dėmesį sukelia turinys, audinys bei forma, o ne spalva. Į daugelį kūrinių jis taip pat įjungia ir rastinukus.

Vienoje skulptūroje paslaptiškai įgraviruota „Imink savo mintis“. Šis menininko pakvietimas eina per visus jo darbus. Jis

O skliaute saulė

PRANAS VISVYDAS

Taip – saulė yra nuolatinė kaliforniečių palydovė. Ypač Los Angeles erdveje. Su ja apsiprantama kaip su pastoviai paslaugia namų šeimininke. Atlieka ji savo kasdienę pareigą ir nelabai tinka romantikai.

Atsidūręs dailininkės Danguolės Stončiūtės-Kuolienės grafikos parodoje spalio 15 dieną Šv. Kazimiero parapijos salėje, pamatiau, kad ir čia saulės diskas turi įprastą vaidmenį. Ir „Gamtovaizdyje I“, ir „Vasaros vakare IV“, ir „Saulėlydyje“, ir „Suakmenėjusioje saulėje“, ir „Išalusioje žemėje“, etc. regime švytinčią mūsų gyvenimo palydovę – skliauto kerteje, savotiškai vienišą, kuklią, tai atriaini ryškia, tai susiraukšlėjusią, tai susitraukusią į ovalą... Ji veriančiai šviečia kolografijoje, pavadintoje „Laukiu ir aš lietaus“.

Danguolės Kuolienės kūriniai

daugiausia išaugę iš jos dabartinės aplinkos. Ji gyvena Rancho Palos Verdes mieste. Kalifornijos gamtovaizdis čia vaizduojamas į pusiau abstraktų reginį.

Vykusiai išlaikytas išorinis kokybiškumas. Dažnoje kompozicijoje plazda grožis, ypač kai formų ir spalvų dermė pasiekia meno minimaliomis priemonėmis.

Buvo išstatyti 43 dailininkės darbai. Technika įvairi: vyrauja kolografija ir monotipija. Poetiniu įvairumu pasižymi ir paveikslų pavadinimai.

Gausiai susirinkusiems žiūrovams dailininkė pristatė Irena Raulinaitienė. Šiame laikraštyje neseniai Ignas Medziukas rašė apie Danguolės Kuolienės dailės studijas ir surengtas individualias parodas kituose miestuose (*Draugo* kultūrinis priedas, 1989 m. rugsėjo 30 d.).

Gero žodžio nusipelno rengėjai – Los Angeles ateitininkai, saulėtą sekmadienio popietę

Danguolė Stončiūtė-Kuolienė

praturtinę neperkrauta, erdvia, geru laiku rodoma dailės paroda. Kai prieš kelias savaites, per Lietuvos Bendruomenės šurmulingas Lietuvos dienas buvo sutelkta galybė dailininkų su galybe paveikslų, tautodailės prekes ir visokie artistiniai pasirodymai estradoje atitraukė parodos lankytojus. Prie paveikslų stovinėjo vienas kitas susimąstęs individas. Su gyvenimo šurmuliu manui konkuruoti neįmanoma.

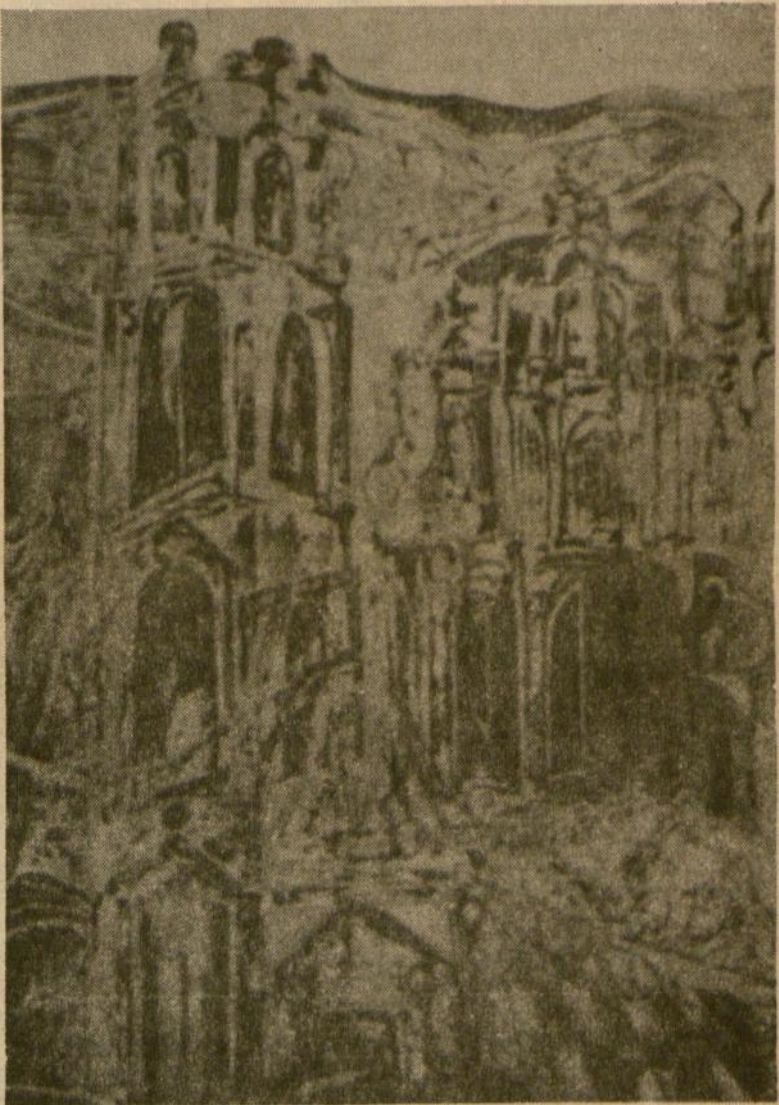
Lietuva ir pasaulinė rinka

(Atkelta iš 2 psl.)

siu pamažu: durna boba... durna boba... ar aš sakysiu greitai: durna boba... durna boba – boba kaip durna, taip durna! Taip ir su tuo biurokratu, ar tu jį vadinsi maskviniu, vilniškiu, tautiniu, lietuvišku, jis, kaip ta durna boba, kaip buvo biurokratas, taip ir pasiliks, jei jam duosi valdžią.

Užtat mano nuoširdus linkėjimas būtų, kad lietuviai pienininkai ir apskritai visa lietuvių pramonė gautų tikrą savarankiškumą, o ne, kad jiems išmainytų seną maskvinę kumelę į lietuvišką nusususį kuina, kuris mūsų tautos ekonominio vežimo nepatrauks, kaip nepatraukė tiek jau metų. Čia, sakyčiau, yra ne vien ekonomijos klausimas. Čia yra tautos išsilaikymo, visos jos gerovės, visos jos ateities klausimas. Man bent atrodo, kad gavus savarankiškumą lietuvių ekonomija turės kokius dvejus trejus metus laiko parodyti savo tautai, ar ji gali pati vystytis. Jei matoma pradžia nepasirodys, gali kilti tikrai didelių ekonominių problemų. Užtat laiko neturėsite. Be to, jei praeityje turėjote politiškai bazuotą korupciją, tai dabar gali iškilti ekonominių sumetimų korupcija, nei kiek negeresnė negu pirmoji.

Todėl turėtumėte su savo gera vadovybe efektyvioje ir teisingoje sistemoje, be didelių valdytojų išaukšto, labai susiimti, kelti savo produktų kokybę ir modernizuoti savo pramonę su užsienyje uždirbta kieta valiuta. Pasi-

Danguolė Stončiūtė-Kuolienė

„Varis ir akmuo Vilniuje“, 1989 Kolografija, 23" x 17"

tikėkime savimi. Sunkiai, greitai ir gudriai dirbdami, pasiekime, kad „MADE IN LITHUANIA“ užrašas ant mūsų gaminių būtų gerbiamas produktas visuose pasaulio kraštuose.

Linkiu darbingo suvažiavimo ir

konkrečių sprendimų, kurie duos aktyvų greit suorganizuoti efektyviai veikiančias organizacijas. Ypač tarptautinėje prekyboje reikia greitos veiklos, greitų sprendimų. Lai gyvuoja ir klesti lietuvis pienininkas! Tegul pakyla iš pelenų Lietuvos pieno ūkis, kaip tas mitologinis paukštis feniksas, ir išsilaisvins iš biurokratų pastatyto narvo, telekia tvirtais sparnais į pasaulio rinkas.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

Gal tai dėl to, kad žiuri, daugiau kaip 40 metų tęsusi žiema baigiasi ir pučia gausus laisvės vėjas iš vakarų. Tas gausus laisvės vėjas pučia nuo Vokietijos ir Rytų Europą lygiai taip, kaip jis pūtė tautų pavasario metu 1848 metais. Tautų pavasaris atsikar-toja po pusantro šimto metų. Retai kada galime būti tikri, kad išgyvename istoriškai svarbius įvykius. Šiuo metu – neabejokime. Padėkos dieną sėsdami prie šventiško stalo ar rinkdamiesi į Mokslo ir kūrybos simpoziumo paskaitas, darykime tai su dėkingumu, nes mūsų viso gyvenimo svajonės pildosi. Padėkos dieną tikrai galime dėkoti Dievui už visas žemiškas gėrybes, kurių pati didžiausia – laisvė.